

tories, organizational and production structures of agricultural enterprises, introduction of new forms of management, development of cooperation and specialization in the agrarian sector of the economy.

The agrarian sector of Ukraine can be considered from different aspects of the development of the national economy. On the one hand, it is one of the vowel components of the national resource potential for effective integration into the world economic space. On the other hand, it is a threat to become a raw material for the European community and not to develop either its own processing industry or its own socio-economic structure in accordance with European social standards. More than a third of the total population of the country is involved in the agrarian sector and it is the basis for the development of many other sectors, which suggests a plurality of effects in the development of the national economy.

The development of small and medium-sized cities in the agrarian region should not deny the development of the village and the priorities of forming the village of emerging farms. Flexible institutions of socio-economic development should support owners living in rural areas, have land and work on it, and support territorial communities. The development of social responsibility of owners and managers of agricultural enterprises allows the creation of effective agrarian clusters aimed at the development of the agrarian sector, processing industry, the effective use of common resources, etc.

The concept of sustainable development for the agrarian sector envisages taking into account the economic, social and environmental interests of the society, will lead to the stable provision of the population of the country with high-quality, safe, affordable food and industry with agricultural raw materials. The strategic development of the agrarian sector is oriented towards guaranteeing food security, provides for the development of rural areas and employment of the rural population, improving living standards in the countryside and small towns, increasing investment attractiveness, competitiveness of products, promotion of Ukrainian products to world markets, and the rational use of all resources of the agrarian sector.

The basic model of development of the city as the centre of the agrarian sector envisages monophony- causation on agricultural problems and encourages entrepreneurs of all forms and levels to cooperate and intensify their own production, create processing facilities and produce European quality products. The development of transport and electronic infrastructure contributes to the implementation of activities of various segments of the population, enabling young people to realize their talents in their towns, and not abroad or in large cities, develops trends in the introduction of green tourism, living in small cities, closer to natural conditions.

Private-government partnerships, investments and strategies for sustainable and integrated development of "smart" cities will make it possible to change the centers of the district into the modern "smart" cities, territories for the implementation of both agrarians and other representatives of the sectors processing, production, educational, cultural and medical facilities, because in the development of any city there is a person and his needs.

Any target city development programs should focus on such strategic aspects as city-forming industries, city traditions and cultural-historical basis; ecological basis of the city; development of the city as the center of villages and towns nearby; urban space as a city brand, development of transport and electronic infrastructure of the city. Recommendations for the integrated development of a small city in the agrarian region are proposed for implementation.

Keywords: small town, agrarian sector, agrarian cluster, center for processing raw materials.

Надійшла 17.04.2018 р.

УДК 338

RYABCHENKO O., PhD

Slovak university of Agriculture in Nitra/Research Centre AgroBioTech

National University of Bioresources and Life Sciences of Ukraine, Kiev

o_ryabchenko@ukr.net, riabchenko_oksana@nubip.edu.ua

БУРЛЯЙ А., канд. екон. наук

Уманський національний університет садівництва

aburlyay@gmail.com

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ КЛАСИФІКАЦІЇ МАЛИХ СІЛЬСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Виділено групи малих сільських господарств в Україні та визначено особливості їх функціонування в аспекті площі земельних угідь. Проаналізовано концепцію малих сільських господарств у розрізі областей України, що дозволить систематизувати чинники, які визначають їх розвиток. Оцінено рівень технологічного забезпечення малих сільських господарств у розрізі рослинництва та тваринництва, що дозволило визначити їх потенційні можливості щодо адаптації до змін зовнішнього та внутрішнього середовища їх функціонування.

Визначено роль малих сільських господарств у забезпеченні продовольчої та економічної безпеки країни, у сталому розвитку сільських територій, самозабезпечення та самозайнятості сільського населення.

Обґрунтовано стратегічні пріоритети розвитку особистих селянських господарств та визначено напрями їх трансформації у малі сільські господарства.

Систематизовано чинники середовища інституційного та визначено напрями його удосконалення в аспекті створення сприятливих умов для розвитку малих сільських господарств.

Ключові слова: сталий розвиток, форми господарювання, малі сільські господарства, концентрація, рівень технічного оснащення.

Постановка проблеми. Сталий розвиток на сьогодні визнано провідною концепцією розвитку людства, в основі якої лежить баланс економічних, соціальних і екологічних цілей. В Україні за підтримки Програми розвитку ООН здійснюється розробка Стратегії сталого розвитку України до 2030 року та визначено Цілі сталого розвитку в даному контексті [1, 2]. Вони спрямовані на соціоекономічний розвиток України, споживання і виробництво, соціальну згуртованість, демографічні зміни, громадське здоров'я, зміни клімату, розвиток екологічних видів транспорту, природні ресурси, врядування тощо. Проте, сталий розвиток країни неможливий без досягнення сталого розвитку територій та окремих галузей економіки. Серед них вагоме місце відводиться сталому розвитку сільського господарства і сільських територій.

Реальністю сільського господарства України є ситуація, коли значна роль у аграрному виробництві належить малим формам господарювання на селі та господарствам населення. Особлива увага до малих сільських господарств пов'язана не лише із тим що вони відіграють важливу селоутворювальну функцію, забезпечують збереження біорізноманіття, але є суттєвою ланкою у формуванні загальної продовольчої безпеки. Однак, в Україні не існує одностайно пізнаваного на правовому рівні визначення для терміна «мале сільське господарство», що потребує подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Трансформація економіки України, перехід до ринкової моделі господарювання сприяли появі різних форм господарювання на селі. Серед них Б.І. Шувар (2015) особливо виділяє малі господарства, розвиток яких пов'язаний з бажанням селян збільшити свої доходи з метою підвищення рівня життя, можливістю отримати економічну незалежність та бути визнаним громадою тощо [3]. Зростання ролі малих господарств досліджується у працях багатьох вітчизняних вчених, серед яких можна відмітити праці К.О. Прокопенко [4], В.К. Збарського [5], М.Й. Маліка [6], І.Г. Кириленка [7], І.В. Прокопа [8] та ін. Класифікацію малих господарств вони проводять за різними критеріями, здебільшого – за площею землі та кількістю працюючих, оскільки в Україні до сьогодні ще не розроблені однозначні критерії їх поділу. Так, наприклад, В.К. Збарський до малих господарств на селі відносить особисті селянські господарства та сільськогосподарські підприємства (в т.ч. і фермерські господарства) з кількістю працюючих до 50 осіб. Такої ж позиції дотримується і С. Скрипник [9], зазначаючи при цьому проблеми неузгодженості при здійсненні класифікації.

Слід зазначити, що зарубіжні вчені теж приділяють значну увагу розвитку малих сільських господарств, наголошуючи про їхню незамінну роль в контексті сталого розвитку. Зокрема Steve Wiggins, Johann Kirsten, Luis Llambí (2010) доводять, що розвиток дрібних ферм не лише сприяє скороченню бідності, але й підвищенню якості життя, задоволенню потреб вимогливих споживачів [10]. Дискусію з приводу необхідності розвитку малих сільських господарств в сучасних умовах наводять Hazell, P., Poulton, C., Wiggins, S., & Dorward, A. (2010) [11]. Вони зазначають, що інтенсифікація сільського господарства, розвиток супермаркетів, зниження цін на сировинні товари, проблеми із навколишнім природним середовищем ставлять під сумнів ефективність існування малих господарств. Водночас зазначається їх незамінна роль для країн з низьким рівнем доходу. Аналогічної думки щодо важливості малих форм господарювання в країнах, що розвиваються, дотримуються також J. Mellor та S. Malik (2017) [12].

Таким чином, наведений огляд доводить важливість та актуальність дослідження малих сільських господарств в Україні.

Мета дослідження – здійснення класифікації та аналіз малих сільських господарств України залежно від розміру землекористування.

Матеріал і методика дослідження. Теоретичною та методологічною базою дослідження стали нормативно-законодавчі акти, праці вітчизняних і зарубіжних вчених щодо концептуальних засад сталого розвитку малих сільських господарств. Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань використано наступні методи наукового дослідження: монографічний, діалектичний, системно-аналітичний, абстрактно-логічний, графічний, групування та ін.

Основні результати дослідження. Спираючись на аналіз існуючого офіційного законодавства та облікової політики у галузі сільського малі сільські господарства були визначені як

сільські господарства, фізичні та юридичні особи, що здійснюють свою діяльність на власних чи орендованих земельних ділянках загальним розміром від 0,5 до 100 га з використанням власного та/або орендованого майна, з метою задоволення особистих потреб та/або отримання економічного прибутку шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму.

До категорії малих сільських господарств можна віднести всі форми господарювання наведені у таблиці 1.

Таблиця 1 – Параметри класифікації малих сільських господарств

Назва господарства, повна та скорочена	Організаційна форма	Мета господарської діяльності	Загальна площа с.-г. угідь	Джерело інформації
Селянські домогосподарства (СД)	Приватна	Задоволення власних потреб	0,5-1,0	[13], [14]
Особисті селянські господарства (ОСГ)	Приватна або ФОП першої групи	Задоволення власних потреб та отримання прибутку	1,0-2,0	[13], [14]
Сімейні фермерські господарства (СФГ)	Приватна або ФОП першої та другої групи	Задоволення власних потреб, отримання прибутку	2,0-20,0	[15], [16]
Дрібні фермерські господарства (ДФГ)	ФОП третьої та четвертої групи, юридичні особи	Отримання прибутку	20,0-100,0	[15], [16]

Враховуючи той факт, що часто поняття домашнього селянського господарства співпадає із офіційними критеріями визначеними для особистих селянських господарств та сімейних фермерських господарств відповідно до класифікації, наведеної в таблиці 1, малі сільські господарств в Україні можна розподілити на три категорії:

1. Перша категорія – домашні селянські господарства для задоволення власних потреб. Розмір сільськогосподарської землі в обробітку від 0,1 до 1 га.

2. Друга категорія – малі селянські господарства, до яких належать особисті селянські господарства та сімейні фермерські господарства, у яких розмір землі в обробітку знаходиться у межах від 1 до 20 га та такі, що працюють на задоволення власних потреб та отримання прибутку.

3. Третя категорія – дрібні фермерські господарства, що обробляють сільськогосподарські площі у межах 20-100 га, основною метою діяльності котрих є отримання прибутку.

За даними Державної служби статистики України частка малих сільських господарств у користуванні землею сільськогосподарського призначення складає близько 46 % (із яких 43 % належать до малих сільських господарств із середнім розміром земельних ресурсів, що не перевищує 20 га, решта 3 % належать до категорії дрібних фермерських господарств, що обробляють площу понад 20 га).

Значна частка сільськогосподарських площ належить малим сільським господарствам другої категорії, що обробляють площу від одного до 20 га (рис. 1), частка яких у загальній структурі малих сільських господарств без урахування дрібних фермерських господарств, складає близько 73 %. Частка господарств, що обробляють менше 0,5 га та від 0,5 до 1 га становить 12 та 15 %, відповідно.

Концентрація і пропорційне співвідношення малих господарств на селі по території України носить досить чітко виражений характер та зумовлено ландшафтними, кліматичними, екологічними та історичними особливостями. Так, наприклад, історично у південних регіонах України було сконцентроване сільськогосподарське виробництво та обширні сільськогосподарські угіддя. Також, до історичних особливостей можна віднести ставлення власників до землі за якого вони обробляють та/або використовують ділянки, котрі оброблялися попередніми поколіннями у родині, але офіційно не мають права власності на них. Прикладом такого господарювання можуть слугувати гірські території та/або низини заплави річок, що використовуються родинами під пасовища та/або заготівлю кормів, втрата або збитковість яких може спровокувати соціально-економічні зрушення у регіоні та зміну структури господарювання. Тим не менш, узагальнюючи діючі нормативно-правові акти (див. табл. 2) та існуючі статистичні дані, можна виділити зони концентрації МСГ по областях України (табл. 2). Коефіцієнт концентрації малих господарств (сукупна частка МСГ за категоріями) розрахований як співвідношення частки земельних ділянок, що знаходяться у власності МСГ до їх кількості, по категоріях.

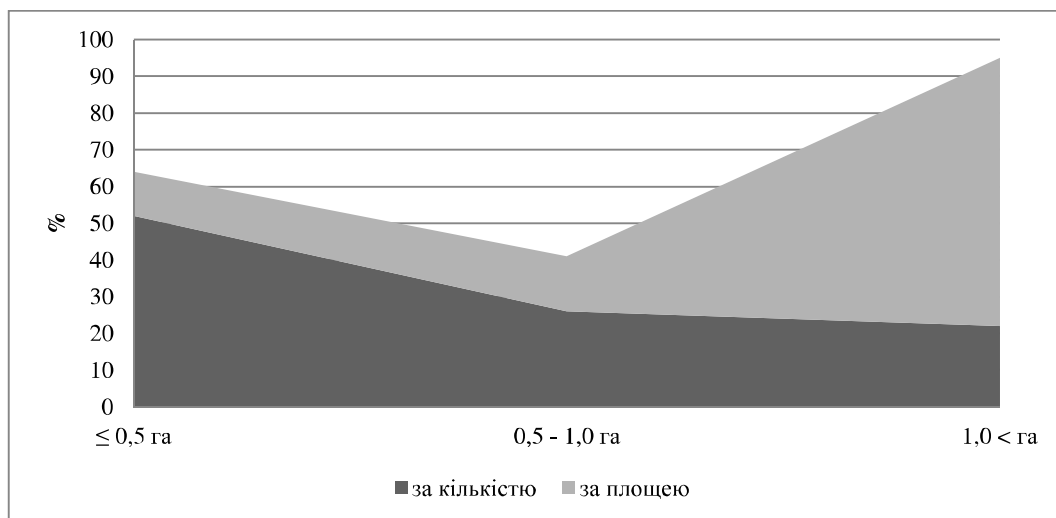

Рис. 1. Пропорційне співвідношення малих сільських господарств за площею та кількістю по Україні із середнім розміром земельних ділянок від 0,5 га до 20 га

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України, 2016 рік.

Таблиця 2 – Концентрація малих сільських господарств по категоріях у розрізі областей України

Область	Перша категорія	Друга категорія	Третя категорія
	≤ 0,5 га – 1 га	1,0 га – 20,0 га	20,0 га -100,0 га
Київська	■	■	■
Житомирська	■	■	■
Івано-Франківська	■	■	■
Хмельницька	■	■	■
Вінницька	■	■	■
Закарпатська	■	■	■
Львівська	■	■	■
Полтавська	■	■	■
Сумська	■	■	■
Черкаська	■	■	■
Чернівецька	■	■	■
Чернігівська	■	■	■
Волинська	■	■	■
Рівненська	■	■	■
Тернопільська	■	■	■
Донецька	■	■	■
Херсонська	■	■	■
Луганська	■	■	■
Миколаївська	■	■	■
Одеська	■	■	■
Дніпропетровська	■	■	■
Запорізька	■	■	■
Кіровоградська	■	■	■
Харківська	■	■	■

■ сукупна частка с.-г. ділянок зазначеного розміру у структурі МСГ складає 50% і більше

■ сукупна частка с.-г. ділянок зазначеного розміру у структурі МСГ складає 30% і більше

■ сукупна частка с.-г. ділянок зазначеного розміру у структурі МСГ складає менше 30%

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України, 2016 рік

Малі сільські господарства першої категорії, сукупна частка яких у загальній структурі господарств перевищує або рівна 50 %, сконцентровані у чотирьох областях України: Київська, Житомирська, Івано-Франківська, Хмельницька. При цьому, Київська область – єдиний регіон із найвищою концентрацією власників земельних ділянок розміром до 1 га, загальна кількість

яких близько 92 % по області, сумарно вони володіють земельними ресурсами більшими ніж МСГ другої та третьої категорій. Київська область особливо вирізняється значною кількістю дрібних домашніх господарства, що обумовлено високою урбанізацією даної області та збільшенням частки приміського приватного житла, що спровокувало переведення великих земельних ділянок з сільськогосподарського призначення під забудову.

Найбільш поширеними є малі сільські господарства другої категорії, які сконцентровані на території 12 областей України. Середній розмір земельних ділянок для одинадцяти областей коливається у межах від 2 до 4 га (рис. 2).

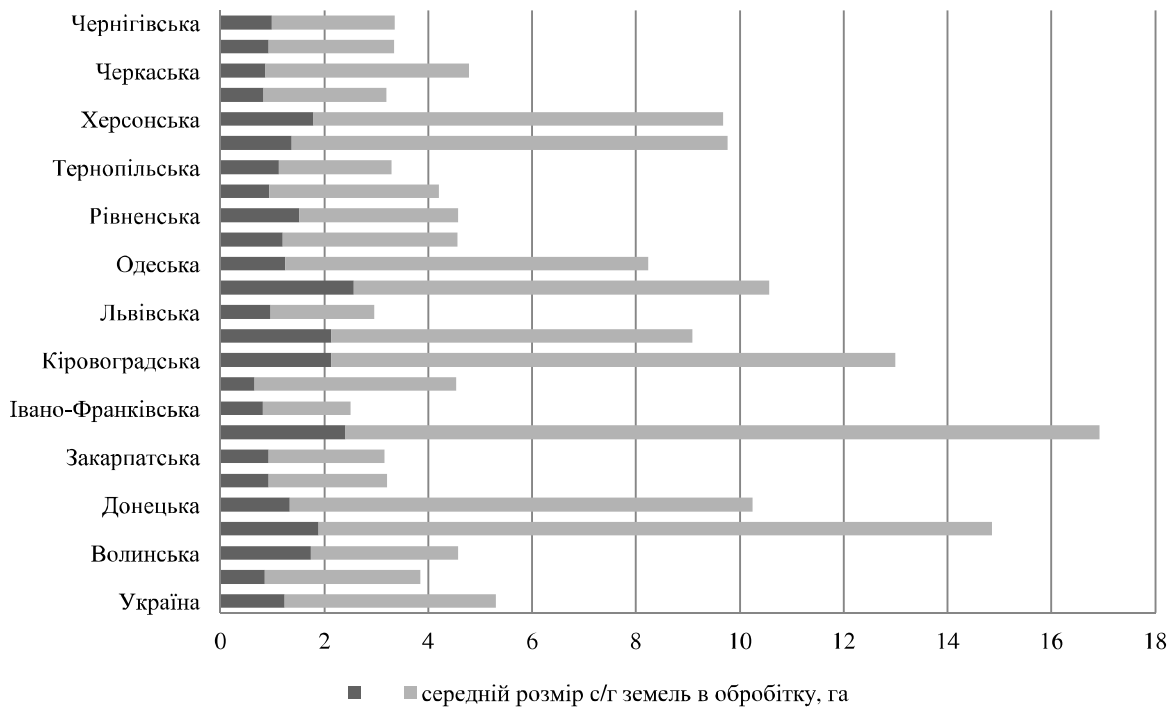

Рис. 2. Середній розмір ділянок малих сільських господарств другої категорії по областях України, га

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України, 2016 р.

Для восьми областей також притаманна висока концентрація МСГ першої категорії: Вінницька, Закарпатська, Львівська, Полтавська, Сумська, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська. На території Донецької області розташовані МСГ із найвищим середнім показником площі сільськогосподарських ділянок – 8 га, також на території даної області розташована велика кількість господарств третьої категорії.

Найбільша кількість малих сільських господарств налічується у Харківській, Луганській, Запорізькій, Одеській, Миколаївській, Дніпропетровській, Херсонській, Кіровоградській областях. Однак Луганська та Харківська мають пропорційно більш значну концентрацію МСГ другої категорії.

Розвиток малих сільських господарств залежить від їх технологічного оснащення. За допомогою рівня технологічного оснащення сільськогосподарських підприємств можливо унаочнити фактичний рівень розвитку галузей сільського господарства по регіонах. Розрахунки технологічного забезпечення були виконані для фермерських господарств окремо по рослинництву та для сільськогосподарських підприємств в цілому по тваринництву та забезпеченістю технікою для поливу культур (рис. 3). Даний підхід був обумовлений наявністю та доступністю даних у статистичних збірниках.

Використовуючи унаочнення розподілу та фактичної наявності технологічних засобів по областях, можна зробити висновок, що лідируючими областями із розвитку тваринництва (молочне скотарство та птахівництво) є Полтавська, Київська, Черкаська, Харківська та Вінницька області, що пов'язано з оснащеністю кормозбиральною технікою в цих областях, проте техно-

логічні потужності щодо заготівлі грубих кормів сконцентровані у областях орієнтованих на виробництві зернобобових культур.

Область	Фермерські господарства														Сільськогосподарські підприємства										
	Трактори	Заняті кілі	Плуги	Культиватори	Борони	Сівалки	Картоплесаджалки	Рождані гною	Вернозбиральні к-ни	Кукурудзозбиральні к-ни	Кормозбиральні к-ни	Вуркозбиральні к-ни	Сікокосарки	Жатки	Прес-пакувальні машини	Після урожайні роботи	Добільні установки	Счищувачі охолоджувачі молока	Молочні сепаратори	Інкубатори	Тригачіне обладнання пересуване	Тригачіне обладнання стаціонарне	Дошквалльні машини	Полівальне устаткування	Водяні насоси
Вінницька	229	272	128	202	140	46	76	634																	
Волинська	504	237	225	230	253	204	44	154	164	1	54	21	66	32	44	45	331	73	5	7	11	33	7	2	35
Дніпропетровська	3808	1343	1536	2357	3698	2202	20	442	889	51	28	23	251	513	165	540	348	57	12	60	393	378	245	106	420
Донецька	1277	520	479	869	935	836	16	112	396	6	13	1	133	176	76	163	301	121	23	44	169	104	55	38	180
Житомирська	616	275	293	263	829	290	46	115	189	4	58	16	126	71	71	139	520	165	6	7	86	51	4	35	98
Закарпатська	180	30	34	18	35	32	3	22	23	1	-	-	11	1	2	14	40	7	2	1	23	43	8	30	28
Запорізька	2463	851	1142	1798	2001	1637	13	325	729	10	18	-	195	321	157	455	242	63	12	9	614	301	393	113	409
Івано-Франківська	373	163	194	168	381	174	20	75	109	2	20	3	46	27	33	68	109	25	3	14	31	55	5	11	70
Київська	1498	622	685	770	1521	716	94	296	405	14	57	34	121	186	55	250	967	252	33	167	151	311	30	85	347
Кіровоградська	3289	1326	1737	2290	4517	2040	27	469	864	46	40	58	208	422	149	595	210	49	15	36	127	146	37	47	189
Луганська	1455	658	481	1007	951	842	2	109	672	10	22	1	125	208	59	191	217	38	1	23	74	43	14	20	83
Львівська	829	306	346	329	555	303	2	177	237	3	23	20	103	161	50	90	196	39	9	36	551	53	8	11	91
Миколаївська	2386	789	979	1717	1982	1531	12	293	603	20	25	7	163	243	172	477	186	58	11	57	330	421	262	94	621
Одеська	2402	1022	1054	1462	2070	1463	15	277	557	28	26	-	142	234	79	423	194	56	17	26	154	397	244	131	176
Полтавська	2382	799	1090	1488	1893	1300	56	311	527	13	54	45	217	223	105	347	1474	420	21	138	72	71	23	41	79
Рівненська	357	210	135	127	302	151	25	61	125	5	30	5	41	9	24	54	345	88	3	6	24	19	2	1	40
Сумська	893	359	399	403	553	303	2	109	372	10	22	1	125	208	59	191	186	39	9	36	65	53	9	23	85
Тернопільська	300	130	140	294	300	170	2	177	237	3	23	20	103	161	50	90	140	72	6	1	38	30	10	1	1
Харківська	2299	939	844	1269	1964	1289	13	306	589	14	34	82	190	275	99	394	743	216	14	83	264	168	50	53	329
Херсонська	2031	576	710	1270	1467	1054	31	204	403	5	54	-	78	150	87	393	135	51	7	35	2385	1014	2475	355	569
Хмельницька	920	412	364	383	1115	431	24	178	309	4	36	14	73	78	43	176	432	432	16	22	93	178	6	53	212
Черкаська	1487	628	782	701	1534	794	15	307	340	14	45	13	133	141	34	195	897	897	15	107	130	255	157	104	124
Чернівецька	413	69	129	173	275	130	18	42	67	2	18	-	39	12	11	55	105	105	1	13	54	50	3	35	66
Чернігівська	783	389	265	248	399	343	54	126	173	13	96	12	101	92	47	101	891	891	31	18	1	13	4	6	4

Рис. 3. Наявність сільськогосподарської техніки та обладнання в сільськогосподарських підприємствах України.

До найперспективніших регіонів з погляду технологічного оснащення у напрямку картоплярства можна віднести Київську, Львівську, Чернігівську, Вінницьку, Волинську та Житомирську області. Також, наявність техніки по господарствах є опосередкованим свідченням рівня економічного розвитку господарств і таким чином виявляти регіони та напрямки діяльності, що можуть потребувати додаткової підтримки із боку держави.

На рисунку 4 показано рівень технологічного оснащення сільських господарств по регіонах України обладнанням, розрахований на основі методики джерела [17].

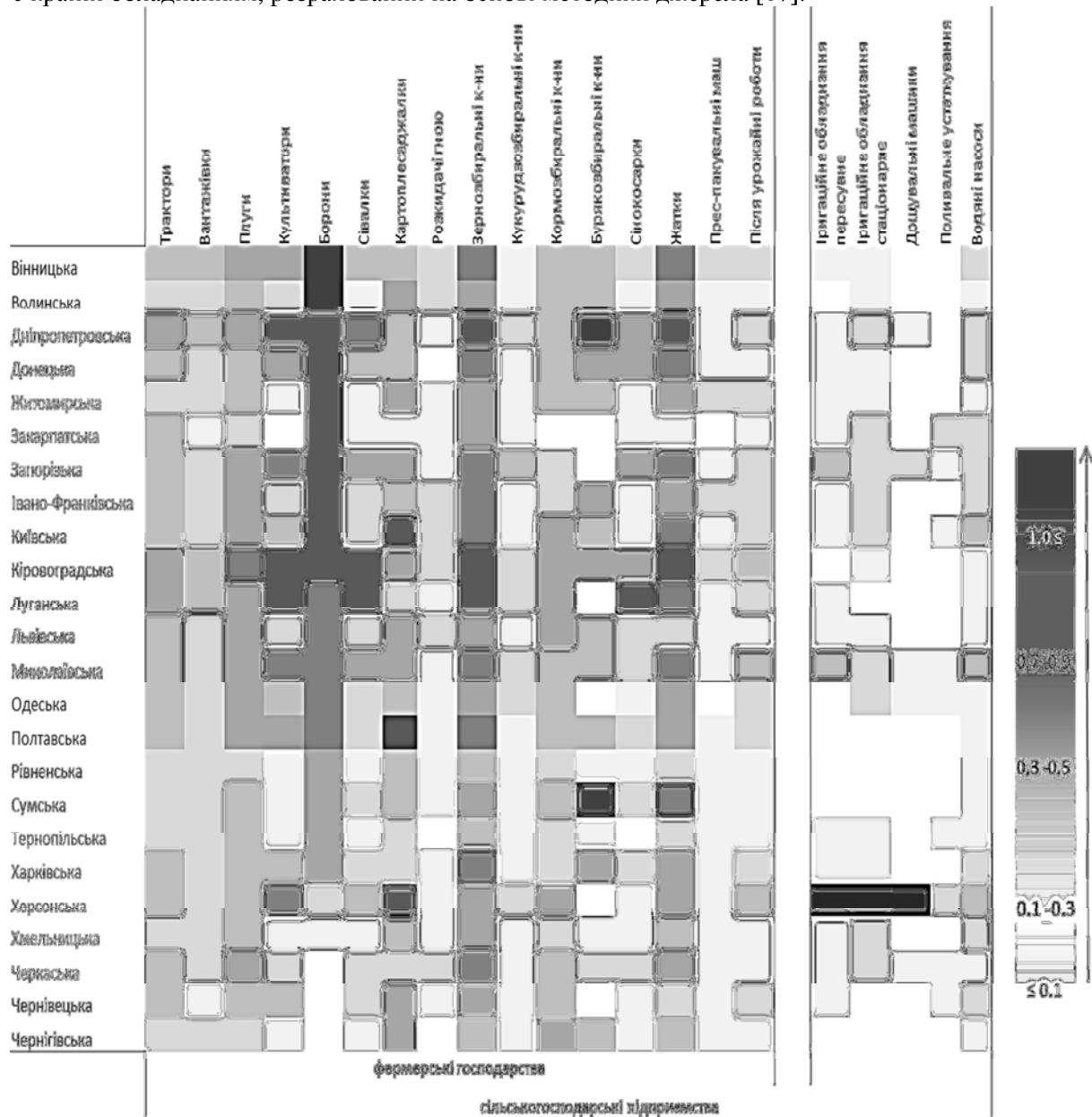

Рис. 4. Рівень технологічного оснащення сільських господарств по регіонах України.

Джерело: Розраховано за даними Державної служби статистики України на основі адаптованих показників рівня оснащеності технікою.

Рівень оснащення поливним та іригаційним устаткуванням свідчить про досить низьку потенційну резистентність та адаптаційні можливості сільського господарства в цілому, включно із дрібними сільськими господарствами всіх категорій, до температурних коливань. На тлі загальної ситуації, лише Херсонська область достатньо забезпечена іригаційним обладнанням. Найкритичнішою виглядає ситуація у Одеській, Кіровоградській, Луганській областях, котрі прогнозовано належать до областей із підвищеними ризиками, пов'язаними зі змінами температурного режиму.

Малі сільські господарства займають значне місце в загальному обсязі сільськогосподарського виробництва. Так, за офіційними статистичними даними за підсумками 2016 року в Україні налічується близько 15 мільйонів домашніх господарств, загальний внесок яких у сільськогосподарське виробництво складає 43 %. В тому числі до них належать 4,1 млн особистих се-

ляньських господарств, 20 % із яких виробляють товарну продукцію на комерційних засадах та є потенційними фермерськими господарствами.

Слід зазначити, що особисті селянські господарства зайняті у виробництві більш трудомістких та менш рентабельних галузей і забезпечують значну частку у виробництві окремих видів продукції (рис. 5).

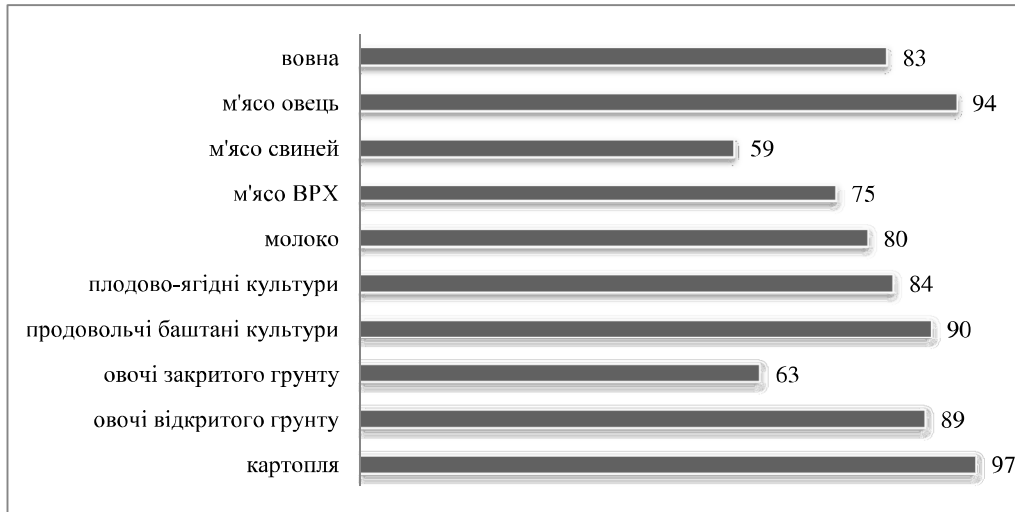

Рис. 5. Частка особистих селянських господарств у виробництві сільськогосподарської продукції України, %.

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України, 2016 р.

Кількість діючих фермерських господарств в Україні в 2016 році становила 33 682 одиниць. Сьогодні це найбільш переважаюча організаційно-правова форма господарювання на селі. Вони обробляють 4, 439 млн га землі. Тобто, на одне господарство припадає в середньому близько 131,7 га сільськогосподарських угідь. Відповідно, малі сільські господарства є частиною кожної із заданих категорій, але найповніше представлені через особисті селянські господарства та фермерські господарства.

Усі категорії малих сільських господарств відіграють значну роль у формуванні продовольчої безпеки та сприяють сталому розвитку сільських територій, проте діяльність одних має комерційний характер, а діяльність інших спрямована на задоволення власних потреб. Результати діяльності цих категорій вимірюються обігом товарної та валової продукції відповідно. Таким чином обсяг виробленої продукції визначає загальну ефективність малих сільських господарств.

Висновки. Одним із напрямів сталого розвитку України є розвиток малих сільських господарств. Опрацювання інституційних аспектів діяльності малих господарств на селі дозволяє їх класифікувати на три категорії: домашні селянські господарства для задоволення власних потреб; малі селянські господарства, до яких належать особисті селянські господарства та сімейні фермерські господарства; дрібні фермерські господарства, що обробляють сільськогосподарські площі у межах 20-100 га, основною метою діяльності котрих є отримання прибутку. Концентрація і пропорційне співвідношення малих господарств на селі в розрізі регіонів має чітко виражений характер та зумовлено ландшафтними, кліматичними, екологічними та історичними особливостями. Технічне оснащення малих сільських господарств залежить від спеціалізації виробництва.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Національна доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна». URL: https://menr.gov.ua/files/docs/Національна%20довідь%20ЦСР%20України_липень%202017%20ukr.pdf.
2. Бурляй А.П. Сталий розвиток: цілі для України. «Становлення і розвиток економіки України : від теорії до практики»: матер. Всеукраїнської науково-практ. конференції, присвяченої 25-річчю незалежності України, 13-14 жовтня 2016 р., м. Умань, УНУС. Умань: Видавництво «Сочінський М.М.», 2016.
3. Шувар Б.І. Аналіз передумов розвитку малого підприємництва на селі. Ефективна економіка.2015. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4346>.

4. Прокопенко, К. О. Малі аграрні підприємства в аграрному секторі України. Економіка АПК. 2012. № 4. С. 99-104.
5. Збарський, В. К. Особисті селянські господарства в становленні малих форм господарювання. Економіка АПК. 2004. № 1. С. 48-53.
6. Малік, М. Й., & Заяць, В. М. Теоретичні засади та напрями трансформації особистих селянських господарств. Економіка АПК. 2013. № 5. С. 87-95.
7. Кириленко, І. Г., & Івченко, В. Є. Економічні аспекти трансформації сільськогосподарського виробництва в Україні. Економіка АПК. 2017. № 3. С. 21-28.
8. Прокопа, І. В., & Демчак, І. М. Ідентифікація малих виробників сільськогосподарської продукції: європейський досвід для України. Економіка і прогнозування. 2017. № 1. С. 58-71.
9. Скрипник С. Категорії та критерії визначення малих форм господарювання на селі. 2016. Т. 2, № 2. С. 27–35. URL: <https://arejournal.com/are/article/view/33/45>.
10. Wiggins, S., Kirsten, J., & Llambí, L. (2010). The future of small farms. *World development*, Vol 38(10), pp. 1341-1348.
11. Hazell, P., Poulton, C., Wiggins, S., & Dorward, A. (2010). The future of small farms: trajectories and policy priorities. *World Development*, Vol 38(10), pp. 1349-1361.
12. Mellor, J. W., & Malik, S. J. (2017). The impact of growth in small commercial farm productivity on rural poverty reduction. *World Development*. Vol 91, pp. 1-10.
13. Про особисте селянське господарство: Закон України. 2003. № 29. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/742-15>.
14. Основні сільськогосподарські характеристики домогосподарств у сільській місцевості в 2016 році. Бюлетень. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
15. Про фермерське господарство: Закон України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/973-15>.
16. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо стимулювання створення та діяльності дрібних фермерських господарств і деконцентрації повноважень у сфері земельних відносин. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63166.
17. Інженерний менеджмент: підручник / За редакцією І.І. Мельника. Вінниця: Нова Книга, 2007.
18. Статистичний збірник «Рослинництво України». URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
19. Статистичний бюлетень «Наявність сільськогосподарської техніки та енергетичних потужностей у сільському господарстві». URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

REFERENCES

1. Nacional'nadopovid' «CiliStalogoRozvytku: Ukrai'na». [National Report "Sustainable Development Goals: Ukraine".] URL: https://menr.gov.ua/files/docs/Національна%20доповідь%20ЦР%20України_липень%202017%20Ukr.pdf.
2. Burlaiu A. (2016). Stalyj rozvytok: cilidlja Ukrai'ny. [Sustainable development: Goals for Ukraine] «Stanovlennja i rozvytok ekonomiky Ukrai'ny: vid teorii' do praktyky» [Formation and development of the Ukrainian economy: from theory to practice]: mater. vseukrai'ns'koi' naukoivo-prakt. konferencii', prysvjachenoj' 25-richchju nezalezhnosti Ukrai'ny, 13-14 zhovtnja 2016 r. Uman', UNUS.
3. Shuvar B.I. (2015). Analiz peredumov rozvytku malogo pidpryjemnyctva na seli [Analysis of prerequisites for the development of small business in the village]. *Efektivna ekonomika*. No 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4346>.
4. Prokopenko, K. O. (2012). Mali agrarni pidpryjemstva v agrarnomu sektori Ukrai'ny [Small agricultural enterprises in the agrarian sector of Ukraine]. *Ekonomika APK*. Vol 4, pp. 99-104.
5. Zbars'kyj, V. K. (2004). Osobysti seljans'ki gospodarstva v stanovlenni malyh form gospodarjuvannja [Personal peasant farms in the formation of small forms of management]. *Ekonomika APK*. Vol 1, pp. 48-53.
6. Malik, M. J., Zajac', V. M. (2013). Teoretychni zasady ta naprjamy transformacii' osobystyh seljans'kyh gospodarstv. [Theoretical foundations and directions of transformation of personal peasant farms]. *Ekonomika APK*. Vol 5, pp. 87-95.
7. Kyrylenko, I. G., Ivchenko, V. Je. (2017). Ekonomichni aspekty transformacii' sil'skogospodars'kogo vyrobnyctva v Ukrai'ni. [Economic aspects of the transformation of agricultural production in Ukraine]. *Ekonomika APK*. Vol 3, pp. 21-28.
8. Prokopa, I. V., Demchak, I. M. (2017). Identyfikacija malyh vyrobnykiv sil'skogospodars'koi' produkcii': jevropejs'kyj dosvid dlja Ukrai'ny. [Identification of small producers of agricultural products: European experience for Ukraine]. *Ekonomika i prognosuvannja*. Vol 1, pp. 58-71.
9. Skrypnyk S. (2016). Kategorii ta kryterii' vyznachennja malyh form gospodarjuvannja na seli. [Categories and criteria for identifying small forms of farm in the countryside]. *Agricultural and resource economics*. Vol. 2. No 2, pp. 27–35. URL: <https://arejournal.com/are/article/view/33/45>.
10. Wiggins, S., Kirsten, J., & Llambí, L. (2010). The future of small farms. *World development*. Vol 38(10), pp. 1341-1348.
11. Hazell, P., Poulton, C., Wiggins, S., & Dorward, A. (2010). The future of small farms: trajectories and policy priorities. *World Development*, Vol 38(10), pp. 1349-1361.
12. Mellor, J. W., & Malik, S. J. (2017). The impact of growth in small commercial farm productivity on rural poverty reduction. *World Development*. Vol 91, pp. 1-10.
13. Zakon Ukrai'ny «Proosobysteseljans'kegospodarstvo» [The Law of Ukraine "On Personal Peasant Economy"]. 2003. No29. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/742-15>.
14. Osnovni sil'skogospodars'ki harakterystyky domogospodarstv u sil'skij miscevoosti v 2016 roci. Bjuleten'. [The main agricultural characteristics of households in rural areas in 2016. Bulletin] URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
15. Zakon Ukrai'ny «Profermers'kegospodarstvo». [Law of Ukraine "On Farmers"] URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/973-15>.

16. Projekt Zakonu pro vnesennja zmin do Podatkovogo kodeksu Ukrai'ny ta dejaky hzakonodavchy haktiv Ukrai'ny shhodo stymuljuvannja stvorennja ta dija l'nostidribnyh fermers'kyh gospodarstv i dekoncentracii povnovazhen' u sferi zemel'nyh vidnosyn. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63166.

17. Inzhenernyj menedzhment. (2007). [EngineeringManagement]. Za redakcijeju I.I. Mel'nyka. Pidruchnyk. Nova Knyga. Vinnycja. ISBN 978-966-382-104-7.

18. Statystychnyj zbirnyk «Roslynnnyctvo Ukrai'ny». [Statistical collection "Plant Growing of Ukraine"]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

19. Statystychnyj bjuleten' «Najavnist' sil'skogospodars'koi' tehniky ta energetychnyh potuzhnostej u sil'skomu gospodarstvi». [Statistical Bulletin "Availability of agricultural machinery and power facilities in agriculture"]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Институциональные основы классификации малых сельских хозяйств в Украине в контексте устойчивого развития

Рябченко О., Бурляй А.

Выделены группы малых сельских хозяйств в Украине и определены особенности их функционирования в аспекте площади земельных угодий. Проанализирована концепция малых сельских хозяйств в разрезе областей Украины, что позволит систематизировать факторы, определяющие их развитие. Оценен уровень технологического обеспечения малых сельских хозяйств в разрезе растениеводства и животноводства, что позволило определить их потенциальные возможности по адаптации к изменениям внешней и внутренней среды их функционирования.

Определена роль малых сельских хозяйств в обеспечении продовольственной и экономической безопасности страны, устойчивого развития сельских территорий и самообеспечения и самозанятости сельского населения.

Обоснованы стратегические приоритеты развития личных крестьянских хозяйств и определены направления их трансформации в малые сельские хозяйства.

Систематизированы факторы среды институциональной и определены направления ее совершенствования в аспекте создания благоприятных условий для развития малых сельских хозяйств.

Ключевые слова: устойчивое развитие, формы хозяйствования, малые сельские хозяйства, концентрация, уровень технического оснащения.

The small farm classification by the size of land processed in Ukraine: institutional background

Ryabchenko O., Burlai A.

The concept of sustainable development based on the balance of economic, social and environmental goals. Reaching it requires the special attention to rural areas development.

The main actors in the village are small farms, which, in the conditions of economic transformation, make a significant contribution to the production of agricultural products, provide food security, and also perform an important village-forming function, promote biodiversity conservation, and so on. So, in 2016 there were about 15 million households in Ukraine, the total contribution of which to agricultural production was 43%. This requires the implementation of the classification and analysis of small-scale farms in Ukraine, which became the goal of the study.

Due to this, the role of small farms in the context of sustainable development was defined. The classification by the size of land processed was proposed based on the analysis of current legislation. The concentration and proportional ratio of small farms in rural areas in the context of regions were studied. As a result, it was defined that the small agriculture farming caused by the landscape, climatic, ecological and historical features.

The regulatory and legislative acts were used as the theoretical and methodological basis of the study as well as the study on the conceptual foundations of sustainable development of small farms. In order to achieve the goal and to solve the problems, the following methods of scientific research were used: monographic, dialectic, system-analytical, abstract-logical, graphics, grouping and etc.

Key words: sustainable development, forms of management, small-scale agriculture, concentration, level of technical equipment.

Надійшла 19.04.2018 р.